

**УДК 81.161.2'25+811.133.1+811.111 BCUL**

**Смольницька О. О.,  
кандидат філософських наук,  
зовнішня наукова співробітниця філологічного факультету  
SLAS – Секція слов'янських і південноазійських  
мов і цивілізацій – UNIL  
(Лозаннський університет, Швейцарія)**

**«САЛОМЕЯ» ОСКАРА ВАЙЛДА ФРАНЦУЗЬКОЮ ТА  
АНГЛІЙСЬКОЮ МОВАМИ  
(НА МАТЕРІАЛІ ВЛАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО  
ПЕРЕКЛАДУ)**

Сучасне українське перекладознавство, а також художній переклад як практика останнім часом багато звертаються до творів літературного канону, переосмислюючи ці тексти з огляду на їхню актуальність. У полі зору дослідників постають оригінали, уже наявні українські переклади, а також сучасні переклади цією мовою (не завжди публіковані). Спостерігається інтерес до літературної спадщини британських класиків вікторіанської доби, у тому числі Оскара Вайлда (Oscar Fingal O'Flahertie Wills Wilde, 1854–1900). Акцентується увага на його ірландській ідентичності й творчості для Ірландії (І. Качуровський, Олена О'Лір та ін.), у тому числі переклади його поезії (Олена О'Лір, М. Стріха та ін., включаючи авторку пропонованого дослідження). Помічено зацікавленість у кількох українських версіях драматургії ірландсько-англійського класика – від комедій до трагедії та драми. Відомо, що є кілька українських перекладів цієї драми або трагедії

(перші: І. Кривецький, Б. Лепкий та ін.; сучасні: Р. Доценко, К. Міхаліцина, Т. Некряч – неопублікований, та ін.). Але, якщо брати переклади саме з оригіналу, усі вони здійснені з пізнішої, англійської, версії, а не французького першотвору. Англійська версія більш відома в літературі, науці та на сцені. Однак, саме французький першотвір не перекладався українською мовою, що створює перспективу та зумовлює актуальність обраного аспекту дослідження. Таким чином, у полі аналітичного зору постає вікторіанська доба: узятю англійську та французьку мови, але на прикладі британської літератури.

Мета – порівняти обидві версії «Саломеї» О. Вайлда з огляду на форму, зміст і символіку, залучивши оригінальні тексти та власний український переклад.

Завдання: 1) схарактеризувати особливості обох версій «Саломеї»; 2) проаналізувати контекст і лексичні приклади, як символіку Місяця; 3) простежити особливості відтворення ритміки, архаїзмів, біблеїзмів, (не)можливості дослівного перекладу, доместикації та інших нюансів; 4) виявити приклади полісемії.

Залучено матеріали Кантональної та Університетської бібліотеки Лозанни (далі BCUL). Авторка дослідження висловлює подяку Андреа Кантінотті (Andrea Cantinotti) – славісту і мистецтвознавцю, науковому співробітнику BCUL – за надану можливість працювати з джерелами.

Твір перекладено з обох мов авторкою поданого дослідження (2025 р., раніше, з англійської, фрагмент – 2019 р. [5, с. 118]). Пропонується компаративний підхід у зіставленні французької (оригінальної) та англійської версій п'єси О. Вайлда «Саломея», різночитань і перекладацьких викликів. Наводиться власний досвід перекладачки. Опрацьовано джерела українською, англійською, французькою мовами (відповідно, залучаються слов'янська, германська, романська групи).

З французької мови: «*Salomé*» – «Саломея» О. Вайлда (1891). Класик написав її в Парижі (докладніше про історію створення і постановки: [6, с. 582]), присвятив відомому тоді письменнику, містифікатору П'єру Луїсу [8, с. 5] – автору «Пісень Білітіс» [1, с. 1]. Обоє літераторів об'єднувала любов до античності та фахове знання цієї епохи Образ героїні. Відомо, що ім'я пасербиці тетрарха Ірода, дочки Іродіади, не згадано в Біблії, але в інших джерелах і мистецтві вона відома саме як Саломея – від давньоєврейського *shalom*, тобто *мир* [7, с. 569] (також про цей образ: [3–4]). Під час аналізу цього тексту, помітно, що тут важлива роль маскулятивів і фемінітивів. Ключовий символ – місяць, який сяє. В оригіналі – *la lune*, фемінітив. Англійською *the moon*, але в тексті – *she*, а не *it* (тобто персоніфікація), українською –

маскулятив «Місяць». Тому обрано компромісний варіант «місячна повня». Адже в оригіналі це небесне тіло виразно жіночне. Саломею, як відомо, постійно порівнюють із місяцем завдяки красі та грації. У перекладі закоханий у героїню Молодий Сирієць каже про місяць: «*Elle a l'air très étrange. Elle ressemble à une petite princesse qui porte un voile jaune, et a des pieds d'argent. Elle ressemble à une princesse qui a des pieds comme des petites colombes blanches.... On dirait qu'elle danse*» [8, с. 9–10]. Переклад: «МОЛОДИЙ СИРІЄЦЬ. Вона виглядає дуже дивно. Вона схожа на маленьку царівну в жовтому серпанку, на срібноногу царівну. Вона схожа на царівну, в якій ніжки, мов у маленьких білих голубиць... Здається, вона – танцівниця» [1, с. 2] (тут і далі в українських цитатах – мій переклад. – О. С.). Царя Ірода бентежить цей місяць як провісництво нещастя. Натомість це не хвилює хіба що Іродіаду (Іродіяду), дружину Ірода, яка відмовляється бачити знамення.

З англійської мови: О. Вайлд сам переклав свій твір. З огляду на стиль, з одного боку, відчувається колорит епохи, з іншого – ресурси кожної мови пропонують свої варіанти. В обох версіях важливу роль відіграє ритміка, повтори, стилістично важливі в репліках. Наприклад, через хвилювання Ірод часто повторює фрази і вислови, явно забуваючи попередні слова. Повтори – у Саломеї, як буденні фрази – в Іродіади. Архаїзми і біблеїзми: у цитованому перекладі не українізовано імен героїв, тобто пророк Іоканаан, як в оригіналі, і пророк Ілія (а не Ілля). Аналогічно ім'я заголовної героїні – Саломея, хоча є й український варіант Саломія [2]. Дуже важливий мовний етикет. Він більше помітний у французькій версії, але є і в англійській, де автор застосовує архаїзми (*thee* та ін.). Вони не регулярні та підкреслюють конкретну ситуацію. Наприклад, і пророк Іоканаан, і цар Ірод в окремих епізодах звертаються до Саломеї на «ти». У перекладі відтворено звертання то на «ви», то на «ти», у вустах Молодого Сирійця, Пажі Іродіади та інших. Пророк Іоканаан постійно звертається до Саломеї на «ти» (архаїзм *thee* тощо), аналогічно – вона до нього. Інший варіант (до появи пророка) – *you*. Мовлення Іоканаана більш архаїзоване, ніж в інших персонажів. В оригіналі, наприклад, до Саломеї: «*Back! daughter of Babylon! By woman came evil into the world. Speak not to me. I will not listen to thee. I listen but to the voice of the Lord God*» [8, с. 22]. У цитованому перекладі він каже: «Геть! дочко вавилонська! Через жінку прийшло зло у світ. Не говори до мене. Я не слухатиму тебе. Я слухаю тільки глас Господа Бога» [1, с. 52]). Є архаїзми (але нерегулярні) у мовленні Ірода, Першого Назарєя та ін. Стосовно мовного етикету можна виокремити питання титулу і статусу. Так, французькою до Ірода звертаються *Seigneur*, що не можна перекладати дослівно як *сеньйор* або замінити на *пан*, тому рукописний

переклад уживає версію *володар*. Аналогічно – *Sir* англійською означає в даному разі не *sir* або *ser*.

Питання полісемії викликало окремі труднощі для адекватного перекладу. Зокрема, цим позначений французький першотвір. Так, в оригіналі (фінал), цілуючи вуста відрубаної голови пророка Іоканаана, Саломея в останньому монолозі називає смак цих губ: *une âcre saveur* [8, с. 84]. Прикметник *âcre* означає «кислий», а ще – *гострий*, «*їдкий*», переносно – *ущипливий*. Іменник *saveur* – *смак*, а ще *присмак*, *аромат*. У цитованому перекладі: «*Я поцілувала твої вуста, Іоканаане, я поцілувала твої вуста. Їдкі були на смак губи твої. Це був смак крові?.. Але, можливо, це смак кохання. Кажуть, кохання їде на смак...*» [1, с. 33]. Англійською – більш однозначно, бо вжито лексему *bitter*: «*I have kissed thy mouth, Jokanaan, I have kissed thy mouth. There was a bitter taste on thy lips. Was it the taste of blood?... But perchance it is the taste of love.... They say that love hath a bitter taste....*» [8, с. 66–67]. *Bitter* означає також *болісний*, а ще – *колючий*. Українською ці репліки: «*Я поцілувала твої вуста, Іоканаане, я поцілувала твої вуста. На твоїх вустах був гіркий присмак. Чи це був смак крові?.. Але, можливо, це смак кохання... Кажуть, що кохання гірке на смак...*» [1, с. 89]. Епітет *гіркий* натякає і на відчуття героїні, й на її трагічний кінець (оскільки Саломею вбивають за наказом Ірода – одразу після цього монологу).

Дуже цікавий для перекладу візуальний ряд. Як відомо, О. Вайлд був великим естетом і залишив безліч описів саме штучно створеної, рукотворної краси. У французькому першотворі про Іродіаду Кападокієць уточнює: «*C'est la reine Hérodiade, celle-là qui porte la mitre noire semée de perles et qui a les cheveux poudrés de bleu?*» [8, с. 12]. У моєму перекладі: «*Це та цариця Іродіяда, та, що в чорній митрі, осипаній перлинами, і з лазуровим напудренням волоссям?*» [1, с. 3]. За змістом, у цариці або синє (пофарбоване) і напудрене волосся, або зачіска присипана синьою (блакитною) пудрою. Тут переклад застосовує високий стиль: відтінок синього – лазуровий. В англійському автоперекладі – останній варіант: «*Is that the Queen Herodias, she who wears a black mitre sewn with pearls, and whose hair is powdered with blue dust?*» [8, с. 4], відмінності збережено українською: «*Це цариця Іродіяда, яка носить чорну митру, вишиту перлинами, і чие волосся присипане блакитною пудрою?*» [1, с. 37].

Отже, під час художнього перекладу застосовано перекладацькі трансформації: від транслітерації, транскрибування – до заміни, доместикації разом із перекладацьким коментарем. Виявлено спроби відтворити маскулінне/фемінінне, Ерос/Танатос, інші бінарні опозиції. Переклад виявився й доказом того, що, попри те, що обома мовами

(французькою та англійською) це той самий текст, із тим самим сюжетом та ідеєю, герої незмінні, але він не тотожний. Помітно лексичні відмінності, і переклад із англійської відрізняється від зробленої української версії французького оригіналу, хоча наявні спроби зберегти архаїзацію та інший колорит. Робота має перспективу продовження з огляду на імпліцитність драматичного твору О. Вайлда «Саломея» та необхідність компаративного аналізу.

### Література

1. Вайлд О. Саломея / з франц. та англ. мов на укр. переклала Ольга Смольницька. Автор. комп. набір, 2025. 89 с. (Рукопис). (З неопублікованого архіву Ольги Смольницької).

2. Саломія (Саломея). Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Саломія\\_\(Саломея\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Саломія_(Саломея)) (дата доступу: 02.06.2025).

3. Смольницька О., Smolnytska O. Вибрані біблійні та античні образи в українському неокласичному поетичному дискурсі (Максим Рильський, Микола Зеров та ін.) у зіставленні з рецепцією Лесі Українки. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. Warszawa : Uniwersytet Warszawski Katedra Ukrainistyki, 2023. Tom 11. С. 141–167.

4. Смольницька О. Головосік: Іоанн Предтеча, Саломея і прикмети. *Український інтерес*. URL : <https://uain.press/health/olga-smolnytska-golovosik-ioann-predtecha-salomeya-prykmety-937000> [11.09.2018].

5. Смольницька О. О. Перверзний нарцисизм на прикладі образів у вибраних класичних і сучасних творах: психоаналітичний аспект. *Філологічні трактати*. 2019. Т. 11. № 3–4. С. 118.

6. Decoin D. Dictionnaire amoureux de la Bible. Plon, 2009. 662 p.

7. Foville de J.-M. Les prénoms de vos enfants. Origine. Histoire. Signification. Imprime en France : Parents Hachette, 1993. 760 p.

8. Wilde O. Salomé. Premier manuscrit autographe de 1891. Première édition française de 1893. Première édition anglaise de 1894. Préface de Charles Méla. Introduction de Sylvaine Messerli. Paris : Presses Universitaires de France, 2008. 51+84+67+15 p., ill. (Fondation Martin Bodmer). (Fac-similé).

© Переклад «Саломеї» О. Вайлда: Ольга Смольницька, 2025.